

Hazırlayan
James Martin

Poulantzas Kitabı

Seçme Yazılar

İngilizceden çevirenler
Akın Sarı - Selime Güzelsarı

dipnot yayınları

TEŞEKKÜR

Bu kitabın ortaya çıkmasında birkaç kişiye yardımlarından dolayı şükran borcum var: Atina'daki bazı çevirilerin temin edilmesindeki mali yardımlarından dolayı Nicos Poulantzas Enstitüsü'ne; Poulantzas'ın yazılan ve biyografisi üzerine bilgi ve önerilerde bulundukları için Lancaster Üniversitesi'nden Bob Jessop'a ve Londra Üniversitesi, Kings College'dan Stathis Kouvelakis'e; Bob, ayrıca bazı hayati materyallerin tedarik edilmesi hususunda fevkalade cömert davrandı ve Goldsmiths'deki meslektaşım Sanjay Seth ile birlikte Giriş yazısı hakkında yorumda bulundu; Verso'dan Sebastian Budgen ve öncesinde Jane Hindle inanılmaz bir projenin devamını sağladılar; ve Goldsmiths Kütüphanesi'ndeki personel kendilerine has bir hız ve verimlilikle sayısız ödünç alıp verme işlemini halletti. Son olarak, herhangi bir soru sormadığı için Susan'a teşekkür etmek isterim.

James Martin

Poulantzas'ın eserinin yemden ortaya çıkmasına izin verdikleri için aşağıdaki yayınevleri ve yayıncılara minnettarım:

Archives de Philosophie du Droit, Economy and Society, Halstead Press, *International Social Science Journal*, *Journal of the Hellenic Diaspora*, Lawrence & Wishart, *New Left Review*, *Politis*, *Les Temps Modernes* ve Union Générale d'Édition.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ/ James Martin	9
Felsefe ve Hukuk.....	11
Althusser ve Marksizmin Canlanması.....	15
Miliband ile Tartışma.....	22
Faşizm ve Politik Sınıf Analizi.....	27
Devlet Krizi ve Demokratik Sosyalizm.....	32
I ÇAĞDAŞ DEVLET VE HUKUKUN MARKSİST İNCELEMESİ VE "ALTERNATİF" SORUNU	41
II SARTRETN DİYALEKTİK AKLIN ELEŞTİRİSİ VE HUKUK	73
III DEVLETTE HEGEMONYA İNCELEMESİNE GİRİŞ	109
Genel İlkeler.....	109
Egemen ve Ezilen Sınıflar Arasındaki İlişki Bakımından Devlet.....	132
Egemen Sınıflar Arasındaki İlişkide Devlet.....	146
IV BÜYÜK BRİTANYA'DA MARKSİST POLİTİK TEORİ...	171
Belirleyici Sınıf.....	172
Tarihselcilik ve Öznellik.....	175
Sınıf Bilinci.....	178
Üç Sonuç.....	180
Marksist Anlayış.....	183
Politik Açından Egemen İdeoloji.....	186

Birleşme.....	189
İşçicilik.....	193
Devrimci Blok.....	195
V MARKSİST BİR TEORİYE DOĞRU.....	199
VI ASKERİ DARBENİN POLİTİK BİÇİMLERİ.....	235
VII KAPİTALİST DEVLET SORUNU.....	245
Sahte Sorun: Şirket Yöneticiliği Olgusu (Managerialism)	251
Bürokrasi Sorunu.....	253
Devlet Aygıtının Kolları.....	257
Kapitalist Devletin Günümüzdeki Biçimi.....	259
İdeolojik Aygıtlar.....	260
VIII TOPLUMSAL SINIFLAR ÜZERİNE.....	265
Toplumsal Sınıflar ve Üretim İlişkileri.....	266
Mülkiyet Sahipleri ve Üretim Araçları.....	267
Sömürülen Sınıf ve Emek Araçları.....	269
Üretken ve Üretken Olmayan Emek.....	270
Üretim Tarzı ve Toplumsal Formasyon.....	273
Politik ve İdeolojik Kriterler.....	276
Ayırt Edici Katman: Emek Aristokrasisi Sorunu.....	278
Küçük Burjuvazinin İki Türü.....	280
Komprador Burjuvazi ve Milli Burjuvazi.....	284
Toplumsal Kategoriler.....	285
Konjonktürel Birlik ve Sınıf İttifakları.....	286
Entelektüellerin Sınıf Karakteri.....	289
Egemen Sınıflar.....	291
Hegemonik Sınıf Yöneten Sınıftan Farklıdır.....	294
Devletin İdeolojik Aygıtları.....	297
Toplumsal Sınıfların Genişletilmiş Yeniden Üretimi	299
Konumların Yeniden Üretimi, Faillerin Yeniden Üretimi....	300

IX KAPİTALİST İLİŞKİLERİN ULUSLARARASILAŞMASI	
VE ULUS-DEVLET	309
Emperyalizmin Bugünkü Aşaması ve Birleşik	
Devletler'in Egemenliği.....	313
Amerikan Sermaye Egemenliğinin Belirtileri.....	320
Emek Süreçlerinin Uluslararası Sosyalasyonu ve	
Sermayenin Uluslararasılaşması.....	327
Emperyalist Toplumsal İşbölümü ve Sermaye Birikimi	331
Avrupa'ya Olan Bağımlılığının Biçimleri.....	335
Ulus-Devlet.....	339
Devlet ve Milli Burjuvazi Sorunu.....	339
Devlet ve Ulus.....	348
Uluslararasılaşma ve Devletin Ekonomik Rolü	351
Toplumsal Sınıfların Uluslararası Yeniden	
Üretiminde Devlet.....	354
Sonuç.....	356
X FAŞİZMİN HALK NEZDİNDEKİ ETKİSİ ÜZERİNE	359
XI KAPİTALİST DEVLET:	
MILIBAND VE LACLAU'YA CEVAP	373
Soyutlamacılık Sorunu Üzerine.....	376
Gerekli Bir Ayrım.....	378
Biçimcilik.....	379
Anlaşılması Güç Dil.....	381
Yapısalcılık Sorunu Üzerine.....	384
Devletin Görelî Özerkliği.....	386
Sınıf İktidarı mı, Devlet İktidarı mı?.....	388
Faşizmler ve Parlamenter-Demokratik Devlet.....	393
Biçimcilik Sorunu Üzerine.....	395
Genel Teori.....	399

XII POLİTİK KRİZ VE DEVLETİN KRİZİ	405
Kriz Kavramı Üzerine.....	406
Devlet ve Ekonomi.....	415
Devlet ve Sınıf İlişkileri.....	421
Devlet Personeli.....	428
Emperyalizm ve Ulus-Devlet.....	431
Devletin Mevcut Krizi.....	433
XIII YENİ KÜÇÜK BURJUVAZİ	441
XIV DEVLET VE SOSYALİZME GEÇİŞ	455
Marksistler ve Devlet Teorisi.....	456
Devlet ve İkili İktidar.....	461
Doğrudan Demokrasi ve Temsili Demokrasi.....	466
Sovyetleri Parlamentoyla Koordine Etmek mi?.....	474
Fransa'nın Devrimci Stratejisi Nedir?.....	478
Devlet Aygıtında Çatlaklar.....	483
XV DEMOKRATİK BİR SOSYALİZME DOĞRU	489
XVI MARKSİZM KRİZDE Mİ?	511
Çağdaş Egemen İdeoloji.....	512
Anti-Marksist Karşı Saldırının Teorik Yönelimi.....	514
Marksizm Krizde mi?.....	516
Marksizmin Yemlenmesi.....	523
XVII NICOS POULANTZAS İLE RÖPORTAJ	525
XVIII DEVLET VE TOPLUM ÜZERİNE	
ARAŞTIRMA NOTU	545
DİZİN	557

GİRİŞ

James Martin

Nicos Poulantzas (1936-1979) geç yirminci yüzyılın önde gelen Marksist kuramcılarında biriydi. 1960'ların ortasından itibaren, devlet ve toplumsal sınıflara ilişkin yeni ufuklar aan analizler geliştirdi ve savaş sonrası kapitalizmin kriz yılları sırasında, radikal politik analizin teorik boyutuna eşsiz katkılarda bulundu. Yunanistan'da doğup eğitim gördükten sonra hukuk ğrencisi olarak Paris'te bulunan Poulantzas ağın felsefi akımlarıyla yakından ilgilendi. Başta Sartreci varoluşçuluktan ve ardından Althusser'in yapısalcılığından etkilenen Poulantzas, Marksist siyaset anlayışına müthiş bir derinlik ve karmaşıklık kazandırdı.

Bu kitapta toplanan makaleler Poulantzas'ın kariyeri boyunca uğraştığı bir dizi temsili akademik ilgiyi ortaya koyuyor. Yine de Poulantzas hiç şüphesiz kapitalist devlet teorisiyle akıllarda yer etmiştir. Bu teori sınıf çıkarlarından "görece özerk" olan devlete belirtik, birleştirici bir amaç bahşeder. Burjuva sınıf egemenliğindeki permütasyonların kavramsallaştırılması ve devrimci sosyalist stratejinin formüle edilmesi açısından önemli iermelere sahip olan bu teori, Poulantzas'ın "ekonomist" indirgemecilik eğilimi gördüğü diğer Marksistlerle ihtilafa düşmesine yol açmıştır. 1970'lerin başında Ralph Miliband ile devlet üzerine tartışması bir süreliğine bütün toplum ve siyaset teorisi ğrencilerinin ilgi odağı olmuştur.

Bununla birlikte, burada derlenen yazıların da gösterdiği gibi, Poulantzas'ın devlete yönelik zgn yaklaşımı sürekli gelişme halinde olan teorik bir projeydi. Aslında Poulantzas devletin doğasının kapitalist toplumların her alanına nüfuz eden çatışmalardan, çelişkilerden

ve mücadeleler arasında sağlanan uzlaşılardan ayrılmayacağına ısrar ediyordu. Poulantzas, Gramsci gibi, kendi Marksizm anlayışına genellikle kapitalist çevredeki (*periphery*) siyaseti niteleyen stratejik varyasyonlar ve geri dönüşler konusunda bir farkındalık getirdi. Poulantzas, "kapitalist devlet teorisinin, kendi nesnesinin metamorfozlarını açıklayabilmesi gerektiğini" ileri sürüyordu.¹ O halde günümüzde Poulantzas'ın "devlet teorisi" diye anılacak olan şey, kapitalist üretim ilişkileri tarafından açılan politik uzam üzerine geliştirici bir tefekkür olarak daha iyi anlaşılabilir. Çünkü bu uzama yerleşik halde bulunan bir şey de klasik parlamenter demokratik modelden ziyade, faşizm gibi "istisnai" devletlerle daha iyi tanımlanan yenilik ve değişim potansiyelidir.

Poulantzas, Marksist "klasikler"deki başlıca başvuru mercilerinin (Marx, Engels ve Lenin) görüşlerine gözünü kapamaksızın, bu varyasyon potansiyelini teslim etmeye soyundu. Yine de bazen bu iki şeyi uzlaştırmak, Poulantzas'ı Marksist teorinin kendi sınırlarına, belki de sınırlılıklarına taşıdı. Poulantzas 1979'da intihar ettiğinde, Althusserci moment, Mayıs 1968 olaylarının tetiklemesiyle yaşanan devrimci coşkuda ve Marksizme yönelik yoğun ilgide olduğu gibi, kati surette geçip gitmişti. Görünen o ki Poulantzas'ın hayatının trajik sonu Marksizmin halk mücadeleleri üzerindeki etkisinin giderek tükenişini yansıtıyordu.

Yine de otuz yıl sonra bugün, 1970'lerde Poulantzas'dan etkilenenlerin kısmi çabalarının yanı sıra Poulantzas'ın yazdığı bazı temalar üzerine yenilenmiş bir ilginin de etkisiyle düşünürre yönelik ilgi devam ediyor. Poulantzas'ın zihnini meşgul eden sorunların önemli bir kısmı çağdaş okuyuculara epeyce *passé* [geçip gitmiş] gibi görünse de, onun eserinde aydınlatıcı olmayı sürdüren epey şey vardır: Örneğin devleti, mücadelelerin maddi bir "yoğunlaşması" olarak kavramsallaştırması, çağdaş kapitalizmdeki devlet iktidarının değişen biçimlerine odaklanması ya da geç kapitalist siyasetteki otoriter eğilime gösterdiği ilgi.

Bu Giriş'in geri kalanında, genel olarak aşağıdaki makalelerde yer alan savları özetliyorum; onların düşünsel ve politik arka planlarına

¹ *State, Power, Socialism*, Verso, Londra ve New York 2000, s. 123 (*Devlet, İktidar, Sosyalizm*, çev. Turhan İlgaz, Epos, Ankara, 2006).

kabaca değiniyorum. Burada gttğm amaçlar, Poulantzas'ın evrilen teorik ilgilerini incelemek ve yazılarını açıklığa kavuşturacak bir yorum rehberi ortaya koyarak diğer (kitap uzunluğundaki) metinlerinin yanına bunların konulmasında yardımcı olmaktan ibaret.

Felsefe ve Hukuk

Poulantzas'ın kaderi, 1960'ların ortasından itibaren yaklaşık on yıl boyunca Fransız entelektüel yaşamına hakim olan Louis Althusser'in yapisalci Marksizmiyle yakından ilintilendirilen bir kaderdir. Ancak bu ilintilendirme, 1960'ların sonundaki Althusser'in etkisinin zirve noktasından hem önce hem de sonra, Poulantzas'ın kendi bağımsız gelişiminin epeyce gölgede kalmasına yol açmıştır. Poulantzas, Althusser'in sorunsalını ele almadan önce bir hukuk öğrencisiydi ve Jean-Paul Sartre, György Lukacs ve Lucien Goldmann'ın etkisiyle şekillenen daha "hümanist" bir felsefi tarza meraklıydı. O halde Poulantzas'ın formasyonundaki bu erken dönemle başlayabiliriz.

Poulantzas 21 Eylül 1936'da Atina'da doğdu. Ergenlik yılları, 1930'ların sonunda otoriter General Ioannis Metaxas rejimini kapsayan fırtınalı bir dönemle, ardından savaş boyunca Nazi kuklası bir rejimle, 1946-49 iç savaşı ve Batı destekli 1950'lerin muhafazakr demokrasisiyle geçti.² Poulantzas, 1957'de Atina niversitesi'nde hukuk öğrenimi gördükten ve zorunlu askerlik hizmetini yaptıktan sonra 1960'da Münih'te Alman hukuk felsefesi üzerine doktora çalışmalarına başlamak üzere yola ıktı. Ama bu karar çok geçmeden yarıda kaldı ve Poulantzas, Kostas Axelos, Cornelius Castoriadis ve diğer sürgün sol kanat entelektellerini de içeren büyük Rum diasporasının yurdu olan Paris'e yeniden yerleşti.

Poulantzas, niversite Pantheon-Sorbonne'a ğretim görevlisi olarak kabul edildi ve 1961 'de İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'da doğal hukuk teorisi üzerine bir *memoire de doctorat* sunarak hukuk üzerine araştırmasına devam etti. 1964'e gelindiğinde, ertesi yıl kitap

² İngilizcede Poulantzas'ın yaşamı ve eseri hakkında eldeki en iyi alışma Bob Jessop'un řu kitabıdır: *Nicos Poulantzas: Marxist Theory and Political Strategy*, Basingstoke, 1985.

olarak basılacak olan *Nature des choses et droit: essai sur la dialectique du fait et de la valeur*³ adlı doktora tezini tamamladı.

Poulantzas *Nature de choses'da*, olay ve değerlerin "diyalektik birliği"ne dayalı bir doğal hukuk teorisi ortaya koymak üzere hukuka ve varoluşçu felsefeye dair fenomenolojik yaklaşımların bir sentezine girişti. Doğal hukuk teorisyenlerine göre, yasal dayatmalara uyma yükümlülükleri hukukun ahlaki sezgilerle, yani "şeylerin doğasıyla örtüşmesine dayanır. Oysa, Kelsen, Hart vb. gibi hukuksal pozitivizm taraftarları, ahlaki karakterine bakılmaksızın hukuka, yalnızca hukuk olduğu için itaat edilmesi gerektiğini ileri sürerler. Poulantzas genel olarak, hem Kant'la ilişkilendirilen ahlaki değerler içindeki tarihdışı, "aşkın" sorgulamanın hem de hukuki pozitivizmde yaygın olan olgu ve değer veya "olan" ve "olması gereken" ikiliğinin üstesinden gelen bir hukuk yaklaşımı geliştirmeyi amaçlayan ilk yolu izledi. Hegel, Marx, Heidegger ve Sartre'dan esinlenen Poulantzas, insan özgürlüğünün ontolojik "gerçeği"ndeki hukuki değerlerin "içkin" temelini savunuyordu:

Hukuki bir evren, tarihsel olarak, insanı yabancılaştıran ve şeyleştiren verili olgulara karşı verilen insani mücadelede bir adım teşkil ettiği ölçüde ve insanın kendi haysiyetini yaratabildiği ve kendi türeyimsel (*generici* varlığını idrak edebildiği bir "insan" evreninin yaratılması doğrultusunda ... "değerli"dir.⁴

³ Bkz. *Nature des choses et droit: essai sur la dialectique du fait et de la valeur*, Paris, 1965.

⁴ *Age*. s. 348.